

AMERİKA'DA YAŞAYAN AHISKA TÜRKLERİNİN EVLENME ÂDETLERİ ÜZERİNE

On the Marriage Traditions of the Ahıska (Meskhetian) Turks in the USA

Yrd. Doç. Dr. Erol SAKALLI*
Yrd. Doç. Dr. Derya ÖZCAN**

ÖZ

Tarih boyunca sadece Türk oldukları için büyük zulümlere maruz kalmış Ahıska Türkleri bugün dünyanın dokuz farklı ülkesinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Anavatana dönecekleri günü bekleyen Ahıska Türklerinin tüm güçlüklerle karşı durabilmesi, farklı coğrafyalarda yaşamak zorunda olmalarına rağmen kendi benliklerine yani gelenek ve göreneklerine sahip çıkmaları sayesinde olmuştur. Bugün anavatanlarından binlerce kilometre uzakta yaşayan Ahıska Türkleri geleneklerini unutmayıp hala yaşatmaktadır. Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Ahıska Türklerinin evlilik ve düğün âdetlerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Ahıska Türkleri, ABD, Evlilik, Düğün, Gelenek

ABSTRACT

Meskhetian Turks, having exposed to cruelties just because they were Turks, continue to live in nine different countries today. Expecting the repatriation day, Meskhetian Turks have been able to resist all the hardships as they have maintained their identity through protecting their own customs and traditions. Today, though many of them live so far from their motherland, almost all Meskhetian Turks are faithful to their conventional way of life. In this paper, we have studied the marriage and wedding traditions of Meskhetian Turks living in the USA.

Keywords

Meskhetian Turks, the USA, Marriage, Wedding, Tradition

Giriş

Bugünkü Gürcistan sınırları içinde yer alan Ahıska bölgesi Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Ardahan sınırında oldukça eski bir Türk yurdudur (Zeyrek, 2001: 9). Abastuban, Adigön, Aspinza, Ahilkelek, Azgur ve Hirtız gibi önemli yerleşim birimleri ile iki yüzden fazla köyün merkezi olan Ahıska şehri, Türkiye sınırına 15 km mesafede bulunmaktadır. Posof çayının iki yakasında yer alan şehir, karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlanmaktadır (Taşdemir, 2005: 15). Bu bölgede yaşayan Türklere de Ahıska Türkleri denmektedir. Bazı kaynaklarda

“Mesket” ya da “Misket” Türkleri olarak anılsalar da Ahıska Türkleri bu ismi tercih etmemektedirler. Ahıska Türklerini ifade etmek için bugün üç farklı terim kullanılmaktadır. Birincisi Gürcüce’de *Meski* (*Mesket*) olarak kullanılan isim; ikincisi *Ahıska Türkleri* ve üçüncüsü *Mesket Türkleri*. Her bir terimin bu halkın etnik ve tarihi kökenleri ile ilgili ifade ettikleri farklı yönler vardır. Mesket terimi genellikle, Ahıska Türklerinin Osmanlı döneminde İslamiyet’e geçen ve Türkçe öğrenen Gürcüler olduğu görüşünü savunanlar tarafından kullanılan terimdir. Mesket Türkleri terimi ise

* Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Uşak/Türkiye, erol.sakalli@usak.edu.tr

** Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Uşak/Türkiye, derya.ozcan@usak.edu.tr

1998 yılında Lahey’de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin de katıldığı Ahıska Türkleri ile ilgili bir toplantıda, Gürcü delegasyonun itirazlarına rağmen benimsenmiştir (Aydıngün, 2006: 2).

Ahıska Türklerinin tarihindeki en acı dönem 1944 yılı Kasım ayıdır. “1944 yılında, 14- 18 Kasım tarihleri arasında Stalin’in emriyle bir gecede sürgün edilen 90.000 Ahıska Türk’ü, önceden belirlenen yerleştirme programına uygun bir şekilde, 13 Cumhuriyete ve 46 İl’e aileleri bölünerek yerleştirilmiştir. Sevkiyatın sonbaharın, dondurucu soğukunda ve haftalarca sürmesi sebebi ile açlıktan ve hastalıktan 15.000’den fazla Ahıska Türk’ü ölmüştür. Ahıska ve Acara Türklerinin, Osmanlı Türklerinin son parçası olarak görülmesi ve Türkiye ile sınır bölgelerinde yaşamaları ölüm sürgününe gönderilmelerine gerekçe olmuştur.” (Veyselöglü, 1999: VI).

Yük vagonlarına kalabalık bir şekilde doldurulan Ahıska Türklerinin bu bir aylık yolculukta yaşadıkları tam bir trajedir. Vagonlarda yaşananlarla ilgili Oktiya Shakhbandarov, Ahıska’da Türk olan kimsenin kalmadığını, tam otuz gün yük vagonları ile seyahat etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Neden götürdüklerinin sebebini hiç kimse bilmemekle birlikte vagonlarla denize dökülecekleri söylenerek tehdit edildiklerini, aynı vagona akrabalarından açlık, soğuk gibi nedenlerle ölenlerin olduğunu, tren bir istasyonda yakıt almak için durduğunda ölümlerin kara gömülüp bırakıldığını dile getirmektedir. (Shakhbandarov, Oktiya 05.09.2012, Dayton /ABD).

Vagon yolculuğunda çekilen çile, planlanan yerlere varınca da maalesef sona ermemiştir. Yeni bir ülkeye alışmak, burada yeni bir yaşam kurmak kolay olmamıştır. Ne var ki tüm bunla-

rın bir şekilde üstesinden gelen Ahıska Türklerinden Özbekistan’ın Fergana bölgesinde yaşayanlar için sürgünden 45 yıl sonra yeni bir göç zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 1989’da yaşanan olaylar sonucunda pek çok Ahıska Türk’ü Özbekistan’ı terk ederek Azerbaycan’a ve Rusya’ya göç etmişlerdir. Rusya’nın Krasnodar Krai bölgesine yerleşenler, yine rahat bir nefes alamamışlar; burada yerel yöneticilerin ayrımcılığına maruz kalmışlar ve çeşitli zorluklar yaşamışlardır. Burada yaşayan Ahıska Türkleri için yeni bir umut Amerika Birleşik Devletleri’nin Krasnodar’da yaşayan Ahıska Türklerinden göçmen kabul edeceğini duyurması olmuştur.

Bugünkü nüfusları 350.000 ila 400.000 arasında olan Ahıska Türkleri dünyanın dokuz ülkesinde yaşamaktadırlar. Bu ülkeler, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Özbekistan ve Amerika Birleşik Devletleri’dir. 2006 yılının ortalarından itibaren Krasnodar’dan gelen Ahıska Türkleri ABD’de yerleşmeye başlamışlar, Haziran 2006 itibarıyla 9000 Ahıska Türk’ü bu ülkeye yerleşmiştir (Aydıngün, 2006: 13-14). İlk zamanlarda farklı eyaletlere yerleştirilen Ahıska Türkleri, zaman geçtikçe birbirleri ile olan bağlarını zayıflatmak yerine daha da güçlendirmişler ve Ohio eyaleti, Dayton şehrine taşınmaya başlamışlardır. Dayton yerel yöneticilerinin de Ahıska Türklerini sıcak bir şekilde karşılamaları buradaki Ahıska Türk’ü sayısını artırmıştır. Bugün, Dayton’da büyük bir derneğe sahip olan Ahıska Türkleri burada yeni hayatlarına alışmış bir biçimde yaşamalarını sürdürmektedirler.

Bugün Orta Asya’nın, Kafkasya’nın ve Rusya’nın değişik bölgelerine yerleşmiş olan Ahıska Türklerinin milli ruhunu, birliğini koruyan ve onları vatanla-

rina bağlayan en önemli unsurlardan biri de folklor olmuştur (Hacılı vd., 2001: VII). Ahıska Türkleri her ne kadar anavatanlarından sürülmüş olsalar da gelenek, görenek ve âdetlerine bağlılıkları, sıkı aile ve akraba ilişkileri onların kültürlerini kaybetmeden, asimile olmadan yaşamalarını sağlamıştır. Bugün dünyanın çok farklı yerlerinde, farklı kültürler içinde yaşıyor olmalarına rağmen Ahıska Türkleri-çok küçük değişiklikler dışında- geleneklerini halen sürdürmektedirler.

Çalışmanın amacı Amerika Birleşik Devletleri, Ohio eyaleti, Dayton şehrinde yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmeler ve gözlemlenen bir düğün törenine dayanılarak Ahıska Türklerinin Amerika Birleşik Devletleri'nde sürdürmeye çalıştıkları evlenme âdetleri hakkında bir değerlendirme yapmaktır.

İnsan yaşamında başlıca üç geçiş dönemi olduğu bilinmektedir. Doğum, evlenme ve ölüm şeklinde sıralanan bu üç önemli adımın hem alt bölümlerinde hem de etraflarında birçok inanç, âdet ve törenler bir araya gelerek bu geçişleri ait oldukları kültürün beklentilerine uygun bir biçimde yönetmekte ve yaşatmaktadır. Bu sayede geçiş dönemlerinde karşılaşılan uygulama ve işlemler bir bölgenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur. İnsanlığın geçiş dönemleriyle ilgili düşünce, tutum, davranış ve işlemleri belli bir halkın kültüründen gelen bazı yerel farklılıklar dışında ana çizgileriyle evrensel bir nitelik taşımaktadır (Örnek, 2000: 131). Her kültürde doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili olarak yapılan, bu töreni diğerlerinden ayıran, kutsal kabul edilmesini sağlayan özel birtakım uygulama ve işlemler vardır.

Ahıska Türklerinin gelenek ve görenekleri Türk dünyasının diğer çoğ-

rafyalarındaki Türklerle benzerlikler göstermektedir. İrade Yüzbey'in *Ahıska Türkleri ve Kültürleri* adlı çalışmasında Ahıska Türklerinin yeme-içme kültüründen ad verme geleneklerine, giyim kuşamdan ölümle ve doğumla ilgili pek çok âdetlere genel anlamda yer verilmiştir (Yüzbey, 2008). Elbette burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da Ahıska Türklerinin yaşadıkları olayların, yaşadıkları ülkelerin ve bu ülkelerin dillerinin, yaşam tarzlarının, gelenek ve göreneklerinin Ahıska Türklerinin kültürlerini etkilediğidir.

Dünür Gitme

Amerika'da yaşamlarını sürdüren Ahıska Türklerinin evlenme âdetlerinde genellikle evlenecek gençlerin görücü usulü şeklinde tanıştırıldıkları görülmektedir. Aile veya akrabalar evlenecek gençler için uygun olduğunu düşündükleri adayla çocuklarını buluşturup tanıştırlar. Eğer gençler birbirlerini tanıyıp evlenmeye razı olurlarsa evlilik için ilk adım atılır. Gençler evlilik konusunda razı olmazlarsa aileler bu konuda çocuklarına hiçbir şekilde baskı yapmamaktadır. Aileler öncelikle çocukların rızasını almaya çalışırlar, zorlama olmaz. Eğer rıza gösterilmezse aileler aradaki dostluğun bitmemesi için birbirlerine anlayış gösterirler (Vakhbieva, Gülnara 14.09.2012, Dayton/ABD). Ancak çocukların başka milletten veya başka dinden biriyle evlilik yapması hoş karşılanmamakta ve bu tür evliliklere genellikle izin verilmemektedir. Kızlar 15-16 yaş civarında nişanlanmaktadır. Erkekler için de evlilik yaşı erkendir. Ancak nişanlanıp evlendikten sonra da eğitimlerine devam etmektedirler.

Ahıska Türklerinde, kız istemeye gitmenin adı "elçi gitmek"tir. Elçi gitmek için uygun zaman Cuma akşamıdır. Rusya veya Özbekistan'da yaşanırken elçili-

ge Cuma akşamı gidildiği, kız tarafının ilk ziyarette kızı vermediği, birkaç kez elçiliğe gidildiği belirtilmektedir. Elçiliğin ilk gününde kız ve erkek birbirini beğenirlerse yeniden elçiliğe gidilir; kız tarafı kaç kere isterse erkek tarafı o kadar gitmek zorundadır. Ancak Amerika'daki yaşam koşulları ve işlerin yoğunluğundan dolayı artık elçi gitmek çoğunlukla pazar günleri yapılmaktadır. Âdetlere göre üç dört defa olan kız isteme ziyaretleri için, bugün artık kız evine bir defa gitmek de yeterli görülmüş, elçiliğin ilk gününde kız verilir olmuştur (Vakhbieva, Gülnara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Söz - Nişan(Küçük ve Büyük Şerbet)

Elçiliğe gidilip kız verilince söz kesilmiş olur ve şerbet ikram edilir. Yüzüklerin takıldığı bu törende, damadın ailesi gelin adayına yüzüğün yanında bir takım hediyeler - özellikle giysi- götürür. Yüzük takılır ve şerbet içilir. Buna "küçük şerbet" denir. Küçük şerbet, "söz kesme" demektir. Şerbet, karanfilin kaynatılıp içine şeker eklenmesiyle yapılır. Diğer taraftan, küçük şerbete davet edilen tüm misafirler hediyelerini verirler. Damadın ailesinin gelin için aldığı hediyeler tek tek sergilenir. Daha sonra da akrabaların ve konukların getirdiği hediyeler ve kim tarafından getirildikleri söylenerek geline verilir. Bu esnada yemekler yenir ve şerbet dağıtılır. Her bir şerbet küçük bardaklarla verilir ve erkek tarafı şerbetlerini içtikten sonra bu küçük bardakların içine para koyar. Kıza söz kesilmesinden, verilmesinden sonra da "büyük şerbet" denilen nişan töreni yapılır. Nişanlanan gençler "şerbetli" olurlar (Vakhbieva, Gülnara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Hediyeleşme ve Nişan Değiştirme
Ahıska Türklerinde gelinin ve damadın çeyizleri ve onlara sunulacak he-

diyeler anavatanlarında sandık içinde götürüldüğü halde Amerika'da bu âdet yerini "çemadan"a yani "bavul"a bırakmıştır. Erkek tarafı, kız tarafı için bavul hazırlar. Bu bavulun içine damadın yakın akrabalarının aldığı tüm hediyeler konarak kız tarafına götürülür. Kız tarafı da aynı şekilde bavul hazırlayarak erkek tarafını bekler. Bavul hazırlama geleneğine "urba", geline alınan hediyelerin gelinin evine götürülmesine "urba götürmek" denir. Götürülen hediye ve altınların kimden geldiği söylenerek bavullar takdim edilir (Saliamova, Balkiya 14.09.2012, Dayton/ABD). Kız tarafı ile erkek tarafının karşılıklı olarak birbirlerine bavul içinde hediye sunmalarına ve karşılıklı olarak hediyeleri değişmelerine "hediyeleşme" adı verilir.

Hediyeleşme kız evinde olur ve hediyeler bavullarda getirilir. Amca, teyze gibi yakın akrabalar başta olmak üzere yaklaşık 15- 20 bavul hediye hazırlanır. Bu bavulların içinde çikolata, tatlı türü yiyeceklerin yanı sıra giysi, çorap, patik, ayakkabı, başörtüsü gibi yeni evlenecek çiftin ihtiyaç duyacağı her şeyden çift çift konur. Düğünlerde para veya altın takma geleneği olmadığından bavulun içinde hediye olarak altın bulunabilir ama gelin veya damada tören ile takılmaz, hediye olarak bavulun içine konulmaktadır. Erkek tarafı gelin için hazırlanan bavullarla birlikte yakınlarını alıp kız evine gider. Burada kız tarafı da bavulları ile hazır bekler. Her iki taraf da hazırladıkları bavulları açıp hediyeleri birbirine gösterir. Birinci derece akrabalar daha iyi hediyeler hazırlarken diğer akrabalar imkânlarına göre hediye getirir. Karşılıklı olarak hediyelerin birbirine verilmesi ve gösterilmesine "nişan değiştirmek" denir ve nişan değiştirmede götürülen hediyeler arasında en çok giysinin -eskiden yani Rusya'da iken kumaş- yer aldığı belirtilmektedir (Vakhbieva, Gülnara 14.09.2012, Day-

ton/ABD). Nişan değiştirme yapılırken her bavul açıldığında gelin “temenni” alır yani teşekkür eder. “Temenni almak” saygı belirten bir davranıştır. Gelin ayakta durur, elleri bel hizasında, önde birleşik, el yumruk şeklinde, avuç içi içe dönük, yumruklar birbirine değer gibi durur. Önce sağ elini bel hizasından sağ omuz hizasına kadar avucu içe dönük olarak kaldırır, sonra da sol el için aynı şeyi yapar. Bu el hareketlerini yaparken dizlerini bükerek eğilip kalkar. Buna “temenni almak” denir ve temenni üç kere yapılır. Bu temenni ne kadar yavaş yapılırsa o kadar makbuldür. Şerbetli kız, hareketleri çok yavaş ve güzel yapmalıdır. Üç kere temenni yapmak bir dakika kadar sürmektedir. Temenni dışında mani söylemek gibi başka bir uygulama yapılmamaktadır. Ancak gelinin çocuğu olsun diye yatağına çocuk yatırmak âdetleri vardır. Bavulla hediye götürme âdeti içinde yalnızca gelin ve damada yönelik değildir; aileler birbirine de hediye götürmektedir. Oğlan tarafı kız tarafına; kız tarafı da oğlan tarafına amca, hala, dayı, teyze, yenge kim varsa hepsi aldıkları hediyeleri koyup götürürler. Bu hediyeleşme düğün sonrası da uzun süre devam etmektedir, yani düğünler ile her gidiş gelişte hediyeler götürülür (Saliamova, Balkiya 14.09.2012, Dayton/ABD).

Kına Gecesi ve Düğün

Ahıska Türklerinin düğünlerinde düğünden önce geline kına yakılır. Kına gecesi kız evinde ya da bir salonda yapılır. Anadolu’da görüldüğü gibi bindallı giyme, gelinin avucuna altın koyma gibi uygulamalar yoktur. Amerika’da geleneksel giysi veya kına ile ilgili eşyalar bulunamadığından bunların yapılamadığı; eğer imkân varsa Türkiye’den getirilen elbiselerin giydirildiği belirtilmektedir. Gelinin eline kına yakılır; “elluk/ellik” denilen kına eldiveni giydirilir. Gelin ve annesi ağlatılır. Düğünden önce

genellikle kız evinde “imam nikâhı” kılımlıdır. İmam nikâhı ile düğünün arası uzun olmaz. İmam nikâhı sonrası gelin ve damat kaynata ve kaynananın elini öper (Vakhbieva, Gülnara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Düğün genelde salonlarda yapılır; ancak Amerika’da genelde iki üç katlı büyük evlerde yaşandığından evde veya evin bahçesinde yapılabilir. Mülakatın gerçekleştiği düğün, bir düğün salonunda yapılmıştır. Düğünde kadınlar ve erkekler ayrı oturur. Düğün başladığında gelin getirilirken sahnenin ortasına bir halı yayılır ve bir sandalye konur. Gelin içeri belinde kırmızı kuşağı bağlı ve başına kırmızı örtü örtülü olarak getirilir. Damat ve damadın sağdıcı önde, gelin arkada kapıdan girerler; yanındaki kadınlar gelinin koluna girer ve onu içeri getirirler. Gelin çiçeği damadın elindedir; çiçek geline daha sonra verilir. Gelin girerken yakınları onu oynayarak karşılarlar. Oyunların tümü Kafkas ezgilerinin hâkim olduğu oyunlardır. Gelin içeri girerken üç kere temenni almalıdır. Çalgıcılara üç kere, konuklara üç kere temenni alır. Temenni alan gelin yavaş yürüyerek sandalyenin önüne gelir ama oturmaz. Tekrar temenni alır. Gelinin beline yassı bir ekmeğe bağlanır. İki veya üç adet ekmeğe gelinin beline sarılır etrafı kırmızı bir kuşakla sarılır; gelin “etli” olsun, bereketli olsun diye bu uygulamanın yapıldığı belirtilmektedir (Saliamova, Balkiya 14.09.2012, Dayton/ABD). Gelin oturtulunca ayrıca başından buğday, pirinç gibi bakliyatlar serpilir. Bunun da bereket için yapıldığı belirtilmektedir. Gelin sandalyeye oturtulur. Salonun bir ucunda damat elinde gelinin çiçeği ve yanında da iki sağdıcı ile beklemektedir. Gelinin başına beyaz bir mendil / tülbent konulur. Sağdıcılardan biri damadın yanından iki elinde birer bıçak ile oynaya oynaya gelinin önüne gelir. Oturmakta olan gelinin başındaki beyaz

mendili almaya çalışır, etrafında döner; üç kere mendili oynatır yerinden ama almaz. Oynayarak damadın yanına geri döner. Üç kere gelip giden sağdıç üçüncü de mendili elindeki bıçaklarla tutup kaldırır. Ardından gelinin başındaki kırmızı örtü yine bıçaklarla tutarak kaldırır. Böylece gelinin yüzü açılmış olur. Gelinin yanındaki kadınlar gelinin belindeki ekmekleri de çıkarırlar ve gelin adına sağdıçlar için hazırlanan hediyeleri verirler. Sıra damada geldiğinde damat elinde gelin çiçeği ile gelinin yanına gelir. Yüz görümlüğü yerine para verir; gelin çiçeğini verip gelinin duvağını açar. Gelin masasına gelin, damat, gelinin nedimesi ve bir sağdıç birlikte geçerler ama oturmazlar. Oturmak için gelinin kaynanasının gelip ona izin vermesi beklenir. Bundan sonra önce damadın sonra gelinin aileleri ve sırayla akrabalar, salondaki misafirler ve isteyen herkes gelinle damadı tebrik eden kısa bir konuşma yaparak salonun bir ucundan gelin masasına kadar oynayarak giderler ve onları tebrik edip yerlerine geçerler. İlk tebrik damadın ailesinden olur, kayınvalide gelip geline oturması için izin verir. Yoksa gelinle damat saygıdan yerlerin oturmazlar. Ancak derlemenin kaydedildiği düğünde gelin ve damat tüm tebrikler bitene kadar, yaklaşık bir saatten fazla bir süre ayakta kalıp tebrikleri o şekilde almışlardır. Düğün öncesinde urba götürüldüğü için yani hediye verme faslı olup bittiği için düğünde yeniden hediye verme, altın takma veya para takma yapılmamaktadır. Düğünler yemekli olmaktadır. Yemekler genelde imce usulü damat tarafının yakınlarının yardımlaşması ile yapılmaktadır (İsmailova, Gülsara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Amerika’da yaşayan Ahıska Türkleri için düğün ve düğün yemeklerinin hazırlanması son derece önemlidir. Yemeklerin hazırlanması için düğünden

birkaç gün önce kadınlar bir araya gelip yemekleri hazırlar. Ahıska Türklerinin düğün için hazırladıkları yemekler arasında pilav, kebab, mercimek, kaynatma çorbası, katmer, samsa, napalyon, hınkal, sarma veya dolma özellikle yer almaktadır. Yemeklerin farklı çeşitlerde ve bol olması gerekir. Pilav; havuç, bezelye, et gibi malzemelerin de konulduğu pirinç pilavıdır. Kaynatma çorbası; ineğin kaburgasından yapılan haşlama türü bir yemektir. Katmer; yağlı, mayalı hamurdan yapılan bir yiyecektir. Samsa; katmere benzeyen bir hamur işidir. Napalyon; pasta gibi bir tatlıdır. Hınkal; bir tür mantıdır (İsmailova, Gülsara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Düğün Sonrası

Düğünün ertesi sabahı “teze gelin” denilen “yeni gelin”in hınkal açması beklenir. Yeni evlenen çift erkek evine yerleştiği için gelin sabah oradaki misafirler için hınkal açar. Düğün sonrası gelinin onu görmeye gelenlere hediye vermesi âdeti vardır. Düğünün ertesi günü gelinin eline bir mendil ve patik verilir. Birinci ve ikinci gün çocuklara ve gelin görmeye gelenlere çeyizinde bulunan mendil ve patiklerden hediye olarak verir (İsmailova, Gülsara 14.09.2012, Dayton/ABD).

Düğün sonrası “ayak dönümü” veya “el öpme” denilen âdet uygulanır. Düğünden sonra kızın anne ve babası gelen tüm hediyeleri alıp erkek evine giderler. Gelinin annesi akrabalarına ayak dönümüne gideceğini haber verir. Hediyeler hazırlanır; ayak dönümüne kızın annesi babası gelene kadar, gelin anne babasını görmeye gidemez. Gelin annesi gelip onun ayağını açana kadar bir ayağını altına alarak, tek ayağının üzerinde oturur. Gelinin annesi gelip hediyeler vererek kızın ayağını açar. Eski yıllarda özellikle Rusya’da bazı fakir ailelerin kızlarına hediye götüremedikleri için ayak açmaya gidemedikleri ve bu

yüzden aylarca gelin ile ailesinin görü-
şemedikleri de belirtilmiştir (Saliyama,
Balkiya 12.09.2012, Dayton/ABD).

Düğün esnasında veya düğünden
sonra ayak açmaya gidildiğinde gelin ve
damat için söylenen tebriklerden biri şu
şekilde kaydedilmiştir:

“Baş eğip durursunuz bugünün çifti
Hayat böyle başlamıyor bunu iyi
bilin

Bükülmüştür dizlerim ayakaltına
Çünkü siz biliniz insan adına
Hürmet ve izzet hem de muhabbet
Yerden yok gökten bulunur elbet
Bu hayat yolunuzu uzun dilerim
Dikensiz taşsız düz yol dilerim
Zulüm yok zulmet yok nurluk ışık-

lık

Yolunuzu her zaman gündüz dilerim
Acı yok ah yok ne de bir gam
Şan, şöhret tatlı şadlık dilerim
Dilerim sizlere dünya iyiliğin
İki kız iki oğlan evlat dilerim
Hayatınız gitsin zevk ü sefada
Gül verip elinize ikbal dilerim” (Sa-
liyama, Balkiya 12.09.2012, Dayton/
ABD).

Düğün sonrası gelin, gezmeğe gider-
ken kendine hediye edilen giysileri giyer.
Gelinin başına örtü takılır. Bu örtü için-
de alının üstünde minik bir fes bulunur.
Gelinin yüzünü açıktan bırakan ancak
saçlarını boynunu örten bir iç örtü var-
dır. Buna “neçek” adı verilir. Bunun üs-
tüne de mevlit örtüsünü andıran normal
bir örtü takılır. Bu örtü onun “teze gelin”
olduğunun belirtisi şeklindedir. Gelin bu
örtüyü takmayı bıraktıktan sonra da ba-
şına hep bir örtü takmaktadır. Bu örtü-
ye “başörtüsü”, “kasırğa”, “tav şal” veya
“aylık” gibi adlar verilir. Yaklaşık iki
parmak enindeki bu bant evli olan her
kadın tarafından takılmaktadır ki yaş
ilerledikçe bu bant kalınlaşıp standart
bir başörtüsüne dönüşmektedir. Herkes
giysisine veya kendi tercihiyle göre bir
renk tercih eder. Bu örtü; o kadının evli

olduğunu, “başının bağlı” olduğunu ifa-
de etmek için kullanılmaktadır. Böylece
oğullarına kız bakan anneler, “başı bağlı
olmayan” kızlar arasından gelin adayla-
rını seçerler.

Evlenen erkek çocuklardan birisi
daimi olarak baba evinde kalır. Bu ge-
nelde en küçük oğul olmakla birlikte
damadın ailesinin hangi gelinle daha
iyi anlaştığı, hangisinin daha saygılı
olduğu göz önünde bulundurularak ve
şartlar gözden geçirilerek karar verilir.
Ancak her yeni gelin mutlaka damadın
ailesinin yanına gelin gider. Evliliğin
ilk yıllarında damadın ailesiyle oturu-
lur. Evliliğin temellerinin oturması, ev
yaşantısının öğrenilmesi, çocuk olunca
çocuğun bakılması gibi konularda ilk yıl-
larda birlikte yaşamının oldukça önemli
olduğuna inanılmaktadır. Genelde diğer
erkek kardeş evlenene kadar bir önceki
gelin, damadın ailesiyle oturur. Yeni ge-
lin geleceği vakit onları ayrı eve çıkar ve
yeni gelen gelin eve yerleşir. Bu sistemle
yeni gelen gelin de aynı şekilde evlilik
yaşamı, ev idaresi gibi konularda eğitil-
miş olacaktır.

Düğün sonrası âdetlerden bir diğeri
ise gelinin zorunlu olmadıkça konuşma-
ması ve konuşması gerekirse de çok kı-
sık sesle ve yavaş konuşmasıdır (Shalel-
pandarova, Susana 14.09.2012, Dayton/
ABD). Gelinin konuşmaması veya bu
şekilde kısık sesle konuşması çevresine
olan saygısını belirtmek içindir. Gelinin
normal konuşması için kayınvalidesi-
nin geline “Söyle” deyip icazet vermesi
gerekmektedir. Ancak birçok gelin izin
verildiği halde konuşmamaktadır. Gelin,
kayınvalidesi ve kocasının ailesi ile ko-
nuşmaya ne kadar geç başlarsa o kadar
saygılı olduğu kabul edilir (Shakhman-
dorova, Zöhre 14.09.2012, Dayton/ABD);
bu nedenle de aylarca konuşmaz ve ko-
nuştığında da sesi neredeyse hiç duyul-
maz. Gelinin aylar sonra kayınvalidesiy-
le normal tonda konuşmaya başlarsa bile

özellikle kocasının ailesinden erkeklerle uzun yıllar konuşmadığı; hatta kayınpe-deri ile yirmi yıl konuşmayan gelin oldu-ğu belirtilmektedir (Saliamova, Balkiya 12.09.2012, Dayton /ABD).

Sonuç

Göç veya sürgün; hangi sebepten kaynaklanırsa kaynaklansın bir toplulu-ğun yaşadığı topraklardan, vatanından uzaklaşmak zorunda kalması o topluluk üzerinde derin izler bırakmaktadır. Top-lulukların sürgün edilmesi veya kitlesel olarak göçe zorlanması sadece fiziksel olarak mekân değişikliği şeklinde al-gılanmamalıdır. Bu mekân değişikliği önce yaşanan coğrafyanın değişmesi belki anavatanın terk edilmesi şeklinde ortaya çıkarken buna bağlı birçok kül-türel değişikliği de beraberinde getirir. Bir kültürel alt yapının oluşmasında, bir gelenekler silsilesinin birbirini et-kileyerek ortaya çıkmasında coğrafya koşullarının etkisi açıktır. Bir toprağı da vatan haline getiren o coğrafyadaki insanların birbirleriyle kurdukları iliş-kilerdir. Sürgün veya göç gibi kitlesel hareketlerin, insanlar üzerinde psiko-lojik ve sosyolojik açıdan etkileri tartış-masız çok büyük olacaktır. Yeni bir coğ-rafyada yaşamaya başlayan insanlar o bölgeye alışıp bir gelenek oluşturmak ya da mevcut olanı korumak ve yaşatmak adına genel bir çaba gösterirler. Mil-li kimliğin korunması için geleneklere daha sıkı sarıldıkları da gözlenmektedir. İşte bu noktada önce sürgün edilen son-ra da göçmen olarak Amerika'ya giden Ahıska Türkleri için kimliklerini koru-manın tek yolunun geleneklerini yaşat-maya devam etmek olduğunu söylemek sanırız yanlış olmayacaktır. Köklü bir kültürün ortaya koyduğu gelenek ve gö-renelere sahip olan Türklerin asimile edilme çabalarına en çok maruz kalan-larından biri olan Ahıska Türkleri, bir yandan 'vatansız' kalmaktan yakınırken bir yandan da Amerika'da yeni başlayan

yaşamlarına, sahip oldukları âdet ve geleneklere sınıksız olarak devam et-mektedirler. Araştırma konusu olan ev-lenme âdetlerinin mevcut yaşam koşu-ları içinde belli imkân ve imkânsızlıklar nedeniyle güncellenerek devam ettiği gö-rülmektedir. Evlilik öncesi, evlilik töre-ni esnası ve sonrasındaki uygulamaları mümkün olduğunca Ahıska'da yapıldığı şekliyle korumaya gayret eden Ahıska Türklerinin bu gelenekleri korumadaki kararlılıkları da dile getirilebilecek diğer bir sonuçtur.

KAYNAKLAR

- Aydın, Ayşegül vd. *Meskhethian Turks An Introduction to their History, Culture and Resettlement Experiences*. Washington DC: Center for Applied Linguistics, 2006.
- Hacı, Asif ve Aydın Poladoğlu. *Ahıska Türk Folkloru*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
- Taşdemir, Tekin. *Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskahları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- Veyselöglü, Ali Paşa. *Ahıska Türkleri'nin Dramı*. Ankara: Ocak Yayınları, 1999.
- Yüzbey, İrade, Ahıskah Türkler ve Kültürleri, *International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/7 Fall 2008*.
- Zeyrek, Yunus. *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2001.

KAYNAK KİŞİLER

- K.K.1: Gülnara Vakhbieva, 14.05.1961 Semerkand Özbekistan doğumlu.
- K.K.2: Balkia Saliamova, 04.09.1958, Sirderya Özbekistan doğumlu.
- K.K.3: Susana Shalepandarova, 16.03.1994 Rustov Rusya doğumlu.
- K.K.4: Zöhre Shakhmandorova, 17.03.1991 Azerbaycan doğumlu.
- K.K.5: Gülsara İsmailova, 11.04.1961 Semerkand Özbekistan doğumlu.
- K.K.6: Oktiya Shakhbandarov 1930 Gürcistan doğumlu.